

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО
Кафедра спеціальної освіти

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Проректор із науково-
педагогічної роботи

Михальченко Н. В.

«28» серпня 2024 р.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ПРАКТИКУМ ЗІ СПЕЦІАЛЬНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

Ступінь магістра

Спеціальність 016 Спеціальна освіта

Освітньо-професійна програма Логопедія

Програму розроблено та внесено: Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ: Серeda Ірина Валеріївна, доцент кафедри спеціальної освіти, кандидат педагогічних наук, доцент

Програму схвалено на засіданні кафедри спеціальної освіти

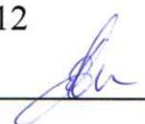
Протокол від «26» серпня 2024 року № 1

В. о. завідувача кафедри спеціальної освіти (Світлана КАРСКАНОВА)

Програму погоджено з гарантом ОП (Микола СУПРУН)

Програму погоджено навчально-методичною комісією філологічного факультету

Протокол від «27» серпня 2024 року № 12

Голова навчально-методичної комісії (Ольга ДЕМ'ЯНЕНКО)

Програму погоджено навчально-методичною радою університету

Протокол від «28» серпня 2024 року № 11

Голова навчально-методичної комісії (Наталія МИХАЛЬЧЕНКО)

Анотація

Курс «Практикум зі спеціальної психології» - нормативна навчальна дисципліна психологічного циклу. Предметом вивчення є практичні знання і вміння зі спеціальної психології. Курс виступає важливою складовою підготовки магістрів спеціальності 016 Спеціальна освіта за освітньо-професійною програмою Логопедія. Метою вивчення дисципліни є ознайомлення студентів зі специфікою практичної діяльності в спеціалізованих закладах, формування цілісного уявлення про можливі порушення розвитку дітей, способи їх психологічної діагностики, корекції та профілактики. Програма курсу передбачає розкриття закономірностей розвитку і проявів психічних процесів у дітей з обмеженими можливостями; формування вмінь і навичок діагностики, профілактики і корекції порушень розвитку.

Ключові слова

Оцінка стану психофізичного розвитку, психологічні особливості, психодіагностика, психокорекція, психопрофілактика, спеціальна психологія.

Summary

The course "Practicum in special psychology" is a normative educational discipline of the psychological cycle. The subject of study is practical knowledge and skills in special psychology. The course is an important component of training for masters in specialty 016 Special education under the educational and professional program Speech therapy. The purpose of studying the discipline is to acquaint students with the specifics of practical activities in specialized institutions, to form a holistic view of possible developmental disorders of children, methods of their psychological diagnosis, correction and prevention. The course program involves revealing the patterns of development and manifestations of mental processes in children with disabilities; formation of skills and abilities for diagnosis, prevention and correction of developmental disorders.

Key words

Assessment of the state of psychophysical development, psychological features, psychodiagnosis, psychocorrection, psychoprophylaxis, special psychology.

ВСТУП

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни «Практикум зі спеціальної психології» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки магістрів спеціальності 016 Спеціальна освіта за освітньо-професійною програмою Логопедія.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є закономірності розвитку і прояви психічних процесів у дітей з обмеженими можливостями та формування вмій і навичок діагностики, профілактики і корекції порушень розвитку.

Міждисциплінарні зв'язки: спеціальна, порівняльна психологія, психопатологія та психотерапія, спеціальна педагогіка з основами спеціальної дидактики, загальна, вікова логопсихологія, психодіагностика та технологія проведення психологічних тренінгів, організація роботи інклюзивно-ресурсних центрів та методи відбору дітей у спеціальні освітні заклади.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни та очікувані результати

1.1. Мета курсу полягає в формуванні цілісного уявлення про можливі порушення розвитку дітей, способи їх психологічної діагностики, корекції та профілактики.

1.2. Основними **завданнями** вивчення дисципліни є:

- ознайомлення зі специфікою практичної діяльності в спеціалізованих закладах;
- формування уявлень про закономірності розвитку і прояви психічних процесів у дітей з обмеженими можливостями;
- формування вмій і навичок діагностики, профілактики і корекції порушень розвитку.

Програмні результати навчання:

ПРН 1. Застосовувати отримані знання в галузі спеціальної та інклюзивної освіти при вирішенні навчально-виховних та науково-методичних завдань з врахуванням вікових та індивідуально-типологічних відмінностей учнів, соціально-психологічних особливостей учнівських груп та конкретних психолого-педагогічних ситуацій.

ПРН 2. Організувати і проводити психолого-педагогічне вивчення дітей з особливостями психофізичного розвитку;

ПРН 3. Вирішувати питання, пов'язані з комплектуванням та організацією діяльності спеціальних навчально-виховних закладів, здійснювати спостереження за дітьми з порушеннями мовлення, інтелекту, зору, слуху, опорно-рухових функцій і проводити з ними корекційно-педагогічну роботу на основі диференційованого та індивідуального підходу.

ПРН 4. Здійснювати спостереження за дітьми з порушеннями психофізичного розвитку, планувати та проводити з ними корекційно-розвивальну роботу на основі диференційованого та індивідуального підходу.

ПРН 5. Сприяти соціальній адаптації дітей з порушеннями психофізичного розвитку, готувати їх до суспільної та виробничої діяльності.

ПРН 6. Організувати колектив дітей з порушеннями психофізичного розвитку та інтегрованого колективу; здійснювати педагогічний супровід дітей з особливостями психофізичного розвитку в ролі асистента вчителя інклюзивного класу.

ПРН 7. Використовувати різноманітні методи та форми виховної роботи, прогресивні прийоми керівництва навчальною, трудовою та суспільною діяльністю учнів.

ПРН 8. Використовувати сучасні технічні засоби навчання і виховання, спеціальну апаратуру.

ПРН 9. Співпрацювати з батьками дітей, особами, які їх замінюють, спеціалістами інших галузей (медиками, психологами, вчителями, вихователями) систематично підвищувати свою кваліфікаційну компетентність.

1. 3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студент оволодіває такими компетентностями:

I. Загальнопредметні:

ЗК-1. Особистісні:

ЗК-1.1. Світоглядна компетентність Здатність до розуміння предметної області професійної діяльності; володіння науковим світоглядом; знання основних теорій, концепцій,

вчень, які формують наукову картину світу; вміння відстоювати власні стратегії професійної діяльності

ЗК-1.2. Морально-етична компетентність. Здатність діяти на основі принципів і норм етики, правил культури поведінки у стосунках із дорослими й дітьми на основі загальнолюдських та національних цінностей, норм суспільної моралі; дотримуватися принципів педагогічно етики(професійної етики вчителя початкової школи), (знання основних моральних норм, етичних та етикетних правил; досвід дотримання набутих моральних норм, етичних та етикетних правил у власній повсякденній і професійній діяльності).

ЗК-1.6. Адаптивна. Здатність до адаптації в корекційно-педагогічному середовищі та дії в нових ситуаціях, зокрема тих, що передбачають корекційне навчання, розвиток і виховання та навчальну реабілітацію дітей дошкільного, шкільного віку і підлітків, спілкування з їхніми батьками, комунікації з адміністрацією школи й колегами

ЗК-1.7. Рефлексивна. Здатність ефективно та адекватно здійснювати рефлексивні процеси, що сприяє ефективності корекційно-реабілітаційного процесу, розвитку й саморозвитку особи порушеннями психофізичного розвитку, творчому підході до корекційно-реабілітаційного навчально-виховного процесу в спеціальних і загальноосвітніх закладах. Здатність оцінювати результати корекційно-педагогічних впливів та забезпечувати якість діяльності корекційного процесу в закладах Міністерства освіти і науки, Міністерства охорони здоров'я і Міністерства праці та соціальної політики; здатність до корекційно-педагогічної і навчально-реабілітаційної рефлексії

ЗК-2. Соціальні:

ЗК-2.1. Громадянська компетентність. Здатність активно, відповідально та ефективно реалізовувати громадянські права й обов'язки з метою розвитку демократичного суспільства. Здатність орієнтуватися у проблемах сучасного суспільно-політичного життя в Україні, застосовувати процедури й технології захисту власних інтересів, прав і свобод своїх та інших громадян, зокрема осіб із порушеннями психофізичного розвитку; використовувати способи діяльності й моделі поведінки, що відповідають чинному законодавству України, (знання конституційних прав і обов'язків; уміння налагоджувати міжособистісні відносини; досвід соціальної взаємодії у процесі навчальної і професійної діяльності).

ЗК-3. Інструментальні:

ЗК-3.1. Комунікативна компетентність. Здатність спілкуватися державною мовою та володіння необхідним лексичним мінімумом іноземних мов в межах потреби своєї професійної діяльності. Знання основних способів і засобів міжособистісної комунікації, стилів мовлення, практичний досвід комунікації різними мовами; вміння постійно збагачувати власне мовлення, налагоджувати професійну і педагогічну комунікацію, застосовувати інформаційно-комунікативні технології.

ЗК-3.2. Дослідницько-праксеологічна компетентність. Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми, зокрема, в процесі професійно-педагогічної діяльності. Знання основних методів наукового пошуку; вміння узагальнювати отримані результати, обробляти та аналізувати інформації з різних джерел, оформлювати і презентувати результати наукової діяльності відповідно вимог в процесі корекційно-педагогічної діяльності.

ЗК-3.3. Здоров'язбережувальна компетентність. Здатність ефективно вирішувати завдання щодо збереження і зміцнення здоров'я (фізичного, психічного, соціального та духовного) як власного, так і оточуючих. Здатність застосовувати знання, вміння, цінності і досвід практичної діяльності з питань культури здоров'я та здорового способу життя, готовність до здоров'язбережувальної діяльності в корекційно-освітньому, навчально-реабілітаційного середовищі та створення психолого-педагогічних умов для формування здорового способу життя дітей з особливими освітніми потребами.

ЗК-3.4. Інформаційно-комунікаційна. Здатність до застосування сучасних засобів інформаційних і комп'ютерних технологій, невербальних засобів комунікації з урахуванням психофізичного порушення дитини для розв'язання корекційних і комунікативно-мовленнєвих

задач у професійній діяльності фахівця-дефектолога, вихователя, асистента вчителя й у повсякденному житті.

II. Фахові:

ФК.-1 Теоретико-методологічна. Здатність до застосування знань провідних гуманістичних теорій, концепцій, вчень щодо виховання і навчання осіб з обмеженими психофізичними можливостями; здатність відстоювати власні корекційно-педагогічні, навчально-реабілітаційні переконання, дотримуватись їх у житті та професійній діяльності).

ФК.-2 Спеціально-методична. Здатність до застосування психолого- педагогічних, корекційно-методичних та фахових знань; вміння відбирати і систематизувати діагностичний, корекційно-педагогічний матеріал з урахуванням вікових, індивідуальних особливостей тих, хто навчається; здатність застосовувати відповідні методи, прийоми, форми засоби реабілітації і корекційного навчання та виховання; досвід організації корекційно-педагогічного і навчально-реабілітаційного процесів; формування системи дидактико-методичних знань і умінь; здатність удосконалювати власну професійну діяльність.

ФК.-3 Комунікативно-педагогічна. Здатність до застосування знань основних принципів, правил, прийомів і форм педагогічної комунікації; вміння використовувати різноманітні інформаційні джерела та способи отримання інформації у професійних цілях, продумано й виважено будувати процес корекційно-педагогічного спілкування; здатність налагоджувати продуктивну професійно-корекційну і навчально-реабілітаційну взаємодію, суб'єкт-суб'єктну комунікацію.

ФК.-4 Проектувальна. Здатність до застосування знань основних видів і технологічних підходів до планування власної професійно-корекційної діяльності; вміння здійснювати поточне планування, визначати умови його практичної реалізації, вміння планувати, організовувати і результативно здійснювати корекційно-педагогічний процес у загальноосвітніх та спеціальних закладах освіти з інклюзивним та інтегрованим навчанням з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей дітей дошкільного та шкільного віку.

ФК.-5 Організаційна (відповідно до нозології) Здатність до застосування знань основних правил організації корекційного, навчально-реабілітаційного процесів; вміння раціонально організовувати власну корекційно-педагогічну діяльність, самостійно контролювати її результативність, удосконалювати систему самоорганізації на основі сучасних корекційно-педагогічних технологій.

ФК.-6. Психологічна компетентність (відповідно нозології). Здатність до застосування сучасних знань про особливості розвитку дитини як суб'єктів корекційно-освітнього і навчально-реабілітаційного процесів на основі знань та умінь про їхні вікові, індивідуальні особливості та соціальні чинники розвитку і дизонтогенезу. Складниками психологічної компетентності є диференціально-психологічна, спеціально-психологічна, нейроконсультативна, нейрокорекційна, нейропсихологічна, психолінгвістична тощо.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Тема 1. Спеціальна психологія. Напрями спеціальної психології.

Тема 2. Загальні та спеціальні закономірності психічного розвитку. Види дизонтогеній. Основні види психічного дизонтогенезу

Тема 3. Психологічні особливості розумово відсталих дітей. Психологічні особливості дітей із затримкою психічного розвитку

Тема 4. Психічний розвиток при дизонтогеніях дефіцитарного типу (порушення слуху, зору, опорно-рухового апарату)

Тема 5. Психологічні особливості дітей з розладами спектру аутизму та дисгармонійним складом особистості

Тема 6. Психодіагностика дітей із порушеннями психофізичного розвитку. Протокол психологічного обстеження та специфіка написання заключення

Тема 7. Проективні методи у психодіагностиці

Тема 8. Методики дослідження пам'яті та уваги

- Тема 9. Методики дослідження мислення та асоціативних процесів**
Тема 10. Методики дослідження особистості та емоційно-вольової сфери
Тема 11. Прийоми і методи психокорекційної роботи
Тема 12. Психологічне консультування. Психологічний супровід

3. Рекомендована література

Базова

1. Демченко І.І. Психолого-педагогічні основи корекційно-виховної роботи у питаннях і відповідях: навчальний посібник – Умань : АЛМІ – 2015 р. – 154 с.
2. Карпенко, Н. В. Діагностика психічного розвитку дитини в роботі педагога (вчителя, вихователя) [Текст] : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Н. В. Карпенко. – 3-тє вид. – К. : Каравела, 2015. – 248 с.
3. Карсканова С.В. Психодіагностика (частина1), Навчальний посібник. Миколаїв: Іліон. – 2020. – 148 с.
4. Карсканова С. В. Психотерапія в роботі практичного психолога: Навчальний посібник. Миколаїв: Іліон, 2019. – 156 с.
5. Литвиненко, І. С. Проективні малюнкові методики [Текст] : методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів / І. С. Литвиненко, Д. В. Прасол. – Миколаїв : Арнекс, 2015. – 160 с.
6. Психологічна допомога при розладах психічного розвитку [Текст] // Патопсихологія: Навчальний посібник для вищих навчальних закладів / І.А.Мартинюк. – К., 2008. – С. 105-150.
7. Рібцун Ю. В. Шляхи формування сенсорноперцептивної сфери у дітей з вадами мовленнєвого розвитку / Ю. В. Рібцун // Логопед. – 2015. –№11. – С. 4-9.
8. Серета І. В. Саногенне мислення і саморегуляція як засоби профілактики психосоматичних захворювань. Scientific Journal Virtus Issue # 60, January, 2022. С.20-24.
9. Серета І.В. Шляхи підвищення стресостійкості та попередження емоційного вигорання педагогів в кризових умовах. Věda a perspektivy № 1(32) 2024. С.97-106.
10. Серета І.В., Карсканова С.В. Техніки саморегуляції як психологічний ресурс особистості в кризових умовах. Věda a perspektivy № 2(21) 2023. С.281-289.
11. Серета І. В., Карсканова С. В., Стельмах Н. В. Проективні методики у спеціальній психології: Методичні рекомендації для самостійної роботи студентів з вивчення курсу за змішаною формою навчання/ І. В. Серета. Миколаїв: Іліон, 2024. – 179 с.
12. Серета І.В., Кутержинська К.М. Казкотерапія в роботі корекційного педагога з дітьми з особливими освітніми потребами. Журнал "Вересень", 2021 р. Номер 1 (88), <https://september.moippo.mk.ua/index.php/sept/article/download/127/120>
13. Серета І.В., Стельмах Н.В. Безпечне освітнє середовище як фактор збереження та зміцнення психофізичного здоров'я дітей у сучасних умовах засобами здоров'язбережувальних технологій. Věda a perspektivy № 2(33) 2024. С.226-235.
14. Терлецька Л. Шкільна психодіагностика // Психолог.- 2012, №32-35.- 84 с.
15. Український дефектологічний словник / За ред. В. І. Бондаря. – К. : 2000. – 902 с.

Допоміжна

1. Бех І. Д. Психологія виховання. У 2 кн. К., 2004.
2. Бондар В. І. Психолого-педагогічні основи розвитку дітей в системі М. Монтессорі : навч. посібник / В. І. Бондар, А. М. Ільченко. – Полтава: РВВ ПДАА, 2009. – 252 с.
3. Карсканова С.В., Білюк О.Г. Розвиток соціального інтелекту майбутнього дефектолога. Наук. вісник МНУ ім. В.О.Сухомлинського. Психологічні науки: збірник наукових праць/ за ред. Ірини Савенкової. - №1 (20), листопад 2020. - Миколаїв: МНУім В.О. Сухомлинського, 2020 - 84с., С. 5-10.

4. Кисличенко В.А. Формування комунікативних вмінь у осіб з моторною формою афазії/ Кисличенко В.А., Карсканова С.В. *Věda a perspektivy*, 2024, No 6(37). P. 152–161. URL <http://perspectives.pp.ua/index.php/vp/issue/view/248>
5. Кисличенко В.А. Логопедичний супровід сім'ї як системна логопедична допомога родині, в якій виховується дитина з порушеннями мовлення *Науково-методичний журнал «Логопедія»*. № 6. 2015 С.24 – 30
6. Кисличенко В.А. Діагностика сформованості фонематичних процесів у дітей з ЗНМ III рівня засобами комп'ютерних технологій *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського. Педагогічні науки : зб.наук.пр. / за ред. проф. Тетяни Степанової*. № 3 (66), вересень 2019. Миколаїв: МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2019. 114-120 с.
7. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: Монографія / А. А. Колупаєва. – К. : «СаммітКнига», 2009. – 272 с.
8. Колупаєва А. А. Педагогічні основи інтегрування школярів з особливостями психофізичного розвитку у загальноосвітні навчальні заклади: Монографія. – К. : Педагогічна думка, 2007. – 458 с.
9. Колупаєва А. А. Путівник для батьків дітей з особливими освітніми потребами : навчально-методичний посібник. Кн. 4 / за заг. ред. Колупаєвої А. А. – К. : ТОВ ВПЦ «Літопис-ХХ». – 2010.
10. Матійків І. М. Тренінг емоційної компетентності: навч.-метод. посібник. К.: Педагогічна думка, 2012. 112 с.
11. Психологічна допомога при розладах психічного розвитку [Текст] // Патопсихологія: Навчальний посібник для вищих навчальних закладів / І.А.Мартинюк. – К., 2008. – С. 105-150.
12. Психосоматика: основи психодіагностики та психотерапії: навчальний посібник: [для вищих навчальних закладів] / Л. І. Дідковська. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2010. 264 с.
13. Розов В.І. Адаптивні антистресові психотехнології [Текст]: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / В. І. Розов. – К.: Кондор, 2005. – 278с. – (В опр.).
14. Серєда І. В. Основи психосоматики: навчально-методичний посібник. Миколаїв: Видавець Румянцева Г. В., 2022. 156 с.
15. Sereda I., Karskanova S. Influence of psychological and pedagogical features of students on their activity in self-education // *Pedagogika-Pedagogy*, Volume 93, Number 8, 2021, 1065-1087. (Болгарія, «Аз-буки») <https://doi.org/10.53656/ped2021-8.04> (Наукометрична база Web of Science)
16. Синьов В. М. Психокорекційна педагогіка. Олігофренопедагогіка: підручник. – Частина 2. Спеціальна педагогіка: Понятійно-термінологічний словник / за ред. В. І. Бондаря. – Луганськ : Альма-матер, 2003 – 436 с.
17. Шульженко Д. І., Андрєєва Н. С. Корекційний розвиток аутичної дитини (книга для батьків та педагогів) / Д. І. Шульженко, Н. С. Андрєєва. – К.: Д. М. Кейдун, 2011. – 344 с.
18. Серєда І.В. Спеціальна педагогіка з основами спеціальної дидактики: Навчально-методичний посібник для самостійної роботи студентів з курсу. Частина I / І. В. Серєда, В. А. Кисличенко. Миколаїв: МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2020. 164 с.
19. Соловйова О.П. Причини виникнення адиктивної поведінки в підлітковому віці та основні напрямки психокорекційної роботи із залежними підлітками [Текст] / О. П. Соловйова // *Практична психологія та соціальна робота*. – 2013. – № 4. – С. 28-32.
20. Хозраткулова І.А. Дослідження емоційної сфери дитини з особливими потребами в умовах пісочної психотерапії [Текст] / І. А. Хозраткулова // *Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України*. – К.; Миколаїв, 2009. – Т. 7: Екологічна психологія, Вип. 18: Психологія освітнього простору. – С. 418-423.

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання : залік

5. Засоби діагностики успішності навчання: індивідуальне і фронтальне опитування; самостійні роботи; тестування; контрольна робота.